

‘Ik had van jou iets meer verwacht!’

De Meerkeuze Beoordelingschaal voor spreekbeurten

Veel docenten worstelen met de beoordeling van de spreekbeurten van hun leerlingen. Het is moeilijk om eenduidige en vooral objectieve criteria te hanteren. Een artikel van twee Canadese taalkundigen vormde de inspiratiebron voor de in dit artikel gepresenteerde beoordelingschaal. Aan de hand daarvan kunnen op een zo objectief mogelijke en in ieder geval eenduidige manier spreekbeurten beoordeeld worden.

In dit artikel ga ik speciaal in op het onderdeel spreek- en luistervaardigheid in de basisvorming. Zoals bekend is dit onderdeel niet alleen in de kerndoelen opgenomen, maar ook in het nieuwe examenprogramma Nederlands, dat augustus aanstaande in werking treedt.

‘Cijfer-op-gevoel’

Bij ons op school houden de leerlingen in het examenjaar een spreekbeurt als onderdeel van het schoolonderzoek. Het probleem voor de leerkracht bij de beoordeling van een spreekbeurt is maar al te vaak, dat er een ‘cijfer-op-gevoel’ gegeven wordt. Daar zijn allerlei redenen voor:

- kritisch luisteren en tegelijkertijd beoordelen is moeilijk en voor het afluisteren van bandjes achteraf ontbreekt vaak de tijd;
- het is moeilijk om de spreekvaardigheid *sèc* te beoordelen, omdat men geneigd is de inhoud een te belangrijke rol te laten spelen;
- objectieve criteria zijn vaak te vaag geformuleerd; de neiging de spreekbeurt van een woordbeoordeling te voorzien (‘niet gek’, ‘heel aardig’, ‘Het is niet veel’, ‘Ik had van jou iets meer verwacht’) is groot.

Op mijn zoektocht naar meer objectieve criteria voor de beoordeling van de spreekbeurt stuitte ik op het verslag van een presentatie van Carolyn Turner (McGill University) en John A. Upshur (Concordia University) waarin procedures worden gepresenteerd voor leraren die Engels als tweede taal doceren. Uitgangspunt daarbij is een beoordelingschaal voor de spreekvaardigheid in het Engels van studenten aan het einde van hun 6th grade. Dit zette mij op een spoor. Ik wilde af van de subjectieve en wat natte-vingerachtige manier van het

beoordelen en becijferen van spreekbeurten. Zonder er verder inhoudelijk iets van over te nemen (tenslotte gaat het om andere studenten in een andere taal met een ander probleem), ben ik toch vooral dankbaar voor het idee, het principe dat geleverd werd. Zo is de Meerkeuze Beoordelingschaal voor Spreekbeurten (kortweg ‘MBS’) ontstaan.

Het schoolonderzoek

Om tot een beter begrip te komen van de manier van beoordelen van spreekbeurten volgens de MBS is het belangrijk om te weten hoe het schoolonderzoekprogramma van onze school wordt uitgevoerd:²

Spreek- en luistervaardigheid

[...]

- De leerling(e) houdt een spreekbeurt over een vooraf vastgesteld en door de docent(e) goedgekeurd onderwerp, daarbij summiere aantekeningen hanterend;
- Van tevoren stelt de leerling(e) in overleg met de docent(e) het onderwerp en de datum vast (minimaal 10 schooldagen eerder);
- De leerling(e) stelt een paper samen (lengte één A4, getypt), eindigend met een stelling;
- De duur van de spreekbeurt is ongeveer 10 minuten;
- De leerling(e) beantwoordt vragen van klasgenoten en docent(e) n.a.v. de gekozen stelling;
- De docent(e) scoort de spreekbeurt en de beantwoording van de vragen aan de hand van een bij de leerlingen bekend scoreformulier [...].

(Programma van toetsing en afsluiting, afdeling mavo '95-'96)

De omstandigheden waaronder de leerlingen een spreekbeurt houden, luiden als volgt:

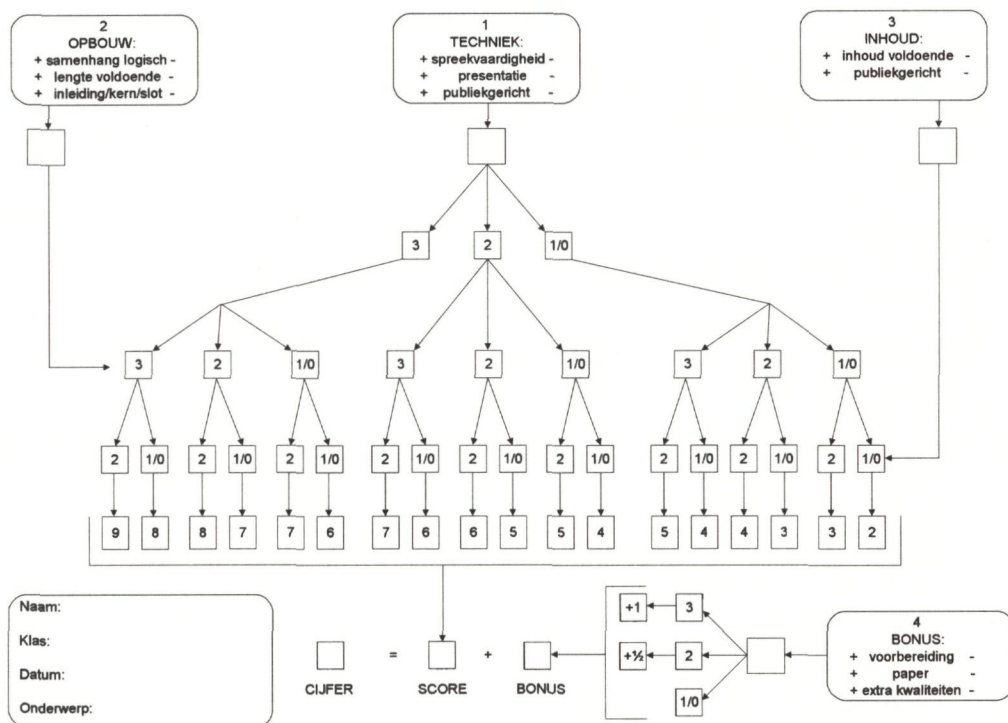
- De leerlingen die een spreekbeurt houden, hebben in de leerjaren vóór het eindexamen al les gehad in het voorbereiden en houden van een spreekbeurt, waarbij uiteraard met name ook gedacht wordt aan de boekbespreking.
- De leerlingen die een spreekbeurt houden, weten:
 - zeer nauwkeurig wat er onder spreekvaardigheid wordt verstaan en aan de hand van welke criteria de spreekvaardigheid zal worden beoordeeld;
 - wat ze moeten doen bij de presentatie van een spreekbeurt;
 - wat er van hen verwacht wordt als ze zich richten tot een publiek;
 - wanneer er gesproken kan worden van een logische opbouw in de spreekbeurt;
 - een verdeling te maken in hun spreekbeurt, zodanig dat een inleiding, kern en slot kan worden herkend;

- wat er van hen verlangd wordt in verband met de lengte van de spreekbeurt en de marges die daarbij gehanteerd worden (in ieder geval niet korter dan achtereenhalve minuut en niet langer dan 12 minuten);
- aan welke eisen de inhoud van de spreekbeurt moet voldoen;
- wat er wordt bedoeld met 'publiekgericht' i.v.m. de inhoud van de spreekbeurt;
- hoe een spreekbeurt het beste kan worden voorbereid;
- aan welke eisen een paper inhoudelijk en qua lay-out moet voldoen;
- hoe ze hun spreekbeurt extra kwaliteit kunnen geven (bordgebruik, video, cassetterecorder, meegebrachte spullen, tentoonstelling);
- hoe het scoreformulier is opgebouwd en hoe de score tot stand komt.

Scoren

Hoe werkt de MBS en wat zijn de voordelen van deze werkwijze? Hoe gaat het scoren in zijn werk?

Om dit te illustreren is hier het bij de MBS horende scoreformulier weergegeven.

Elke spreekbeurt wordt gescoord aan de hand van drie hoofdcriteria. Deze moeten in een vaste volgorde worden afgewerkt, t.w. 1) techniek, 2) opbouw en 3) inhoud.

De keuze van deze drie hoofdcriteria is mede bepaald door de criteria zoals die worden gehanteerd bij het centraal examen functioneel schrijven. 'Techniek', 'opbouw' en 'inhoud' zijn bovendien redelijk objectief te beoordelen en aan de leerlingen vooraf duidelijk uit te leggen.

De volgorde waarin de drie hoofdcriteria worden gescoord is geen toevallige: bij dit onderdeel van het schoolonderzoek wordt in de eerste plaats de spreekvaardigheid getoetst. Deze wordt bevorderd door een goede opbouw en, in laatste instantie, door een goede inhoud van de spreekbeurt.

• Techniek

De docent scoort de drie subcriteria van 'techniek':

- spreekvaardigheid
- presentatie
- publiekgerichtheid

Hij of zij doet dat door de 'plus' of 'min' te omcirkelen in vak 1. In het vakje onder 1 wordt het aantal plussen genoteerd.

Na afloop van de spreekbeurt scoort de docent allereerst op techniek:

3 keer 'plus': doorscoren via 3;

2 keer 'plus': doorscoren via 2;

1 of 0 keer 'plus': doorscoren via 1/0.

• Opbouw

De docent scoort vervolgens de drie subcriteria van 'opbouw':

- samenhang logisch
- lengte voldoende
- inleiding/kern/slot

Hij of zij doet dit door de 'plus' of 'min' te omcirkelen in vak 2. In het vakje onder 2 wordt het aantal plussen genoteerd.

Na afloop van de spreekbeurt scoort de docent, ná techniek, op opbouw:

3 keer 'plus': doorscoren via 3;

2 keer 'plus': doorscoren via 2;

1 of 0 keer 'plus': doorscoren via 1/0.

Afhankelijk van de score op techniek, kiest hij daarbij het linker-, midden- of rechtervak.

• Inhoud

De docent scoort tenslotte de twee subcriteria van 'inhoud':

- inhoud voldoende
- publiekgericht

Hij of zij doet dit door in vak 3 de 'plus' of 'min' te omcirkelen. In het vakje onder 3 wordt het aantal plussen genoteerd.

Na afloop van de spreekbeurt scoort de docent, ná techniek en opbouw, op inhoud:

2 keer 'plus': doorscoren via 2;

1 of 0 keer 'plus': doorscoren via 1/0.

Afhankelijk van de score op techniek en opbouw, kiest hij daarbij het linker-, midden- of rechtervak.

Op dat moment rolt onder aan de beoordelingschaal een voorlopige score uit de gegevens die daarboven zijn ingevuld. Deze wordt dus bepaald door de combinatie van de uitslagen op techniek, opbouw en inhoud. Zo levert de gecombineerde score van respectievelijk 3 plussen voor techniek, 2 plussen voor opbouw en één plus voor inhoud de eindscore 7 op. Eén plus voor techniek, 3 plussen voor opbouw en 2 plussen voor inhoud levert uiteindelijk een 4 op.

• Bonus

Elke kandida(a)t(e) kan nog een bonuspunt verdienen (en dus kan het cijfer 10 het hoogst haalbare cijfer zijn), als hij/zij voldoet aan de volgende drie subcriteria bonus:

- voorbereiding correct (bijv. tijd- en afspraken schema correct);
- paper met stelling voldoende (bijv. A4, getypt, met stelling);
- extra kwaliteiten (bijv. bordgebruik, gebruik meegebracht materiaal, video, levendigheid).

De docent doet dit door de 'plus' of 'min' te omcirkelen in vak 4. In het vakje naast 4 wordt het aantal plussen genoteerd:

3 keer 'plus': 1 bonuspunt;

2 keer 'plus': 1/2 bonuspunt;

1 of 0 keer 'plus': 0 bonuspunten.

Na afloop van de spreekbeurt telt de docent de even-

tuele bonus op bij de score op techniek, opbouw en inhoud en dan is het definitieve cijfer bekend.

Voordelen

Wat zijn nu de voordelen van de MBS?

- Elke leerling wordt gewogen volgens dezelfde criteria;
- De spreekbeurt wordt genormeerd aan de hand van zoveel mogelijk objectieve criteria;
- Er kan snel een cijfer geproduceerd worden en dat is – bij alle spanning die een spreekbeurt al oproept – een belangrijke service;
- De leerlingen kan inzichtelijk gemaakt worden hoe een cijfer voor een spreekbeurt tot stand komt, zodat ook (de schijn van) willekeur vermeden wordt;
- De docent kan de leerling uitleggen en laten zien hoe het cijfer is berekend;
- De gehanteerde criteria van de MBS zijn min of meer dezelfde als degene die gebruikt worden bij de beoordeling van functioneel schrijven en het opstel.

Praktijkervaringen

Op dit moment werken wij in de derde klassen en in de examenklassen met de MBS.

De eerste ervaringen leren ons dat het scoren voor de docenten op een meer bevredigende manier verloopt dan eerder het geval was. De criteria liggen vast, het scoren verloopt langs lijnen van geleidelijkheid. Docenten komen vanzelf terecht bij het cijfer op grond van afgesproken, vaste en zoveel mogelijk objectieve normeringen. De leerlingen geven bovendien aan dat ze het prettig vinden vooraf te weten hoe ze zullen worden beoordeeld en aan de hand van welke criteria.

Tenslotte merken we dat het voor het onderwijsproces en de beoordeling van de leerlingen in de diverse (examen)klassen bij verschillende docenten gunstig is, dat ze in al die klassen op éénzelfde manier worden beoordeeld. Het maakt nu minder uit bij welke docent je de spreekbeurt houdt.

Al met al lijkt de voorlopige conclusie gerechtvaardigd, dat de MBS een meer objectieve, éénduidige en snellere wijze van beoordelen van spreekbeurten oplevert.

Noten

1. Turner, C.E., & J.A. Upshur, *EBB scales: creating empirically derived, binary choice, boundary definition rating scales for assessing second language performance*. A presentation at the Language Testing Research Colloquium, Long Beach (California), 27 March 1995.
2. Programma van toetsing en afsluiting, afdeling mavo 1995-'96, Minkema College, locatie Essenlaan, Woerden, p. 14-15.

André Zentveld

Nederlands aan het Minkema College te Woerden. Is lid van de ACD Nederlands functioneel schrijven bij het Cito in Arnhem.
Adres: Oudeland 21, 3481 GB Harmelen.

Geboren 1946 te 's-Hertogenbosch. Volgde de kweekschool en deed Nederlands mo tweede graads. Was aanvankelijk 13 jaar werkzaam in het basisonderwijs. Is sinds 1981 leraar